

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: SRI58X0903

ชื่อโครงการ: ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย

ชื่อนักวิจัย: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูเบศร์ สมุทรจักร, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail Address: bhubate.sam@mahidol.ac.th

ระยะเวลาโครงการ: 8 เดือน (15 กันยายน 2558 ถึง วันที่ 14 พฤษภาคม 2559)

ชุดโครงการวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย” มุ่งที่จะสะท้อนผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่มีต่อสังคมไทยใน 3 มิติ สำคัญ ผ่านการศึกษาของโครงการย่อย 3 โครงการ ได้แก่

โครงการย่อยที่ 1 โครงการวิจัยการส่งเสริมการมีบุตรผ่านการสร้างสมดุลในการทำงานและการสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การสร้างครอบครัว และการตัดสินใจมีลูก ซึ่งมองประเด็นทั้งในมิติเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มโดยแบ่งกลุ่มการสนทนาออกเป็น 12 กลุ่ม และมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการ 4 ราย พบการตัดสินใจเกี่ยวกับการมีบุตร และการเลี้ยงบุตรที่แตกต่างกันระหว่างหญิง และชาย ของทั้งในเจนเนอเรชันเอ็กซ์ และเจนเนอเรชันวาย อิทธิพลจากทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทหญิง-ชายในการจัดการกิจกรรมต่างๆ ภายในครอบครัว พบว่ามีความสำคัญต่อการตัดสินใจแต่งงานและการมีลูก รวมทั้งความหมายที่มีความหลากหลาย ซับซ้อน ของคำว่า “สมดุลระหว่างการทำงานและการใช้ชีวิต” (Work-Life Balance)

โครงการย่อย 2 ศึกษาเกี่ยวกับการตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กระหว่าง 0-3 ปี ในกลุ่มพ่อแม่ และผู้ปกครองที่มีบุตรปฐมวัย และความต้องการของผู้ใช้บริการและการให้บริการของศูนย์การศึกษาก่อนวัยเรียนระหว่างอายุ 0 - 3 ปี ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และการวิจัยพื้นที่ซึ่งในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเชิงภูมิศาสตร์ (Geographic Information System) ในการบันทึกการกระจายตัวของศูนย์การศึกษาก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมทั้งการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะความต้องการของผู้ใช้ศูนย์ฯ และผู้ไม่ใช่ศูนย์ฯ ทำให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับความไม่สมดุลในการกระจายตัวของศูนย์ฯ และเข้าใจความต้องการเกี่ยวกับทำเลที่ตั้ง และการบริหารจัดการคุณภาพของศูนย์ฯ นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้พบประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ที่อาจส่งผลกระทบต่อบริหารจัดการศูนย์ฯ ข้อเสนอจากโครงการนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งหากหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจะนำไปใช้ในการสร้างนโยบายเพื่อพัฒนาศูนย์ฯ ในบริเวณต่างๆ ของประเทศ

โครงการย่อยที่ 3 ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวชนบทไทยภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางประชากรและสังคม มุ่งที่จะฉายภาพการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวในชนบทที่อาจมีลักษณะแตกต่างไปจากครอบครัวในเมือง อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและการพัฒนาความเป็นเมือง การเคลื่อนย้ายแรงงาน จากพื้นที่ชนบททำให้ครอบครัวในชนบทเหลือเพียงคนชราที่อาจต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานเพียงลำพัง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยข้อมูลทุติยภูมิจากหลักฐานข้อมูล เพื่อผนวกเป็นภาพรวมเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนในชนบทไทย โดยมุ่งประเด็นไปที่การอยู่ร่วมกัน บรรยากาศการเอื้ออาทร และการพึ่งพากันได้ในสังคมชนบทไทย ซึ่งพบว่าระดับความสุขภายในครัวเรือน และการพึ่งพากันระหว่างสมาชิกในครัวเรือน และบ้านใกล้เรือนเคียงยังอยู่ในระดับที่สูง แม้จะมีแนวโน้มที่ลดลงในหลายพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่าครัวเรือนชนบทแม้จะมีลักษณะครัวเรือนที่เปราะบางหลายประเภท อาทิ ครัวเรือนข้ามรุ่น ครัวเรือนที่มีแต่ผู้สูงอายุ ครัวเรือนที่มีสตรีเป็นหัวหน้า แต่ก็พบว่าได้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศผ่านสมาร์ทโฟน และสื่อสังคม (Social media) ต่างๆ เพื่อการรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว แม้จะต้องยอมรับว่าไม่สามารถทดแทนการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยายอย่างแต่ก่อนก็ตาม นอกจากนี้ ยังได้พบว่าพื้นที่ชนบทไทยหลายพื้นที่กำลังมีลักษณะแบบ “กึ่งเมือง กึ่งชนบท” ซึ่งจะสร้างความซับซ้อนเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ที่มีรายได้แบบชนบท แต่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายตามวิถีชีวิตเมือง

คำหลัก : ครอบครัวอยู่ดีมีสุข แต่งงานชนบทเมือง ก่อนวัยเรียน ศูนย์รับเลี้ยงเด็ก เลี้ยงดูคนชรา สังคมสูงวัย

Abstract

Project Code : SRI58X0903

Project Title : The Well-being of Thai family

Investigator : Bhubate Samutachak, Institute for Population and Social Research, Mahidol University

E-mail Address : bhubate.sam@mahidol.ac.th

Project Period : (8 months) 15 September 2015 – 14 May 2016

This research series comprises 3 research projects aiming to reflect the consequences of social and demographic changes on the Thai society. The project “Work-Life Balance to promote decision to have children” investigates balancing of work life and family time as a factor to enhance quality of family life. This research employs qualitative approach using focus-group-discussion techniques and in-depth interview. Twelve focus group discussions were arranged and 4 managers of different-size businesses were interviewed. The research found that there were differences regarding decision to have children as well as expectation from children between male and female of both generation X and generation Y. Roles of male and female in household management also played an interesting role in the decision to marry and have children. It was also found that the understanding of the term “ Work-Life Balance” was rather unclear, complicated and diversified.

The second project: The service of pre-school (0-3 years old) childcare centers in the Bangkok and Vicinity areas, highlights the efficiency of the pre-school childcare center which was hypothesized to affect the decision to have children. The study was of mixed method using both qualitative and quantitative approaches. Besides in-depth interview with parents and childcare center managers, the researchers used the Geographic Information System technique to collect the geographic locations of childcare centers in the studied areas, and questionnaire to collect data of childcare demands from both childcare users and non-users. The study revealed the unbalanced distribution and inefficiency of the childcare center management that required policy interventions. Religious and cultural diversity should also be concerned in the childcare center management in some particular areas. Policies on childcare management at the national level were suggested.

The third project: The well-being of Thai family in rural areas under the demographic and social changes in Thailand. This project explores the well-being of families residing in rural areas which had

been expected to differ from those in urban areas. The study was also of mixed methods. Analysis and conclusions were made from various national surveys and in-depth interview with village heads. Focal issues of this study were dependency among family members under the circumstances that the working-age members moved out resided in another location required by the job. However, the level of dependency and happiness of the rural family remained relatively high despite the declining trend. Vulnerable household types such as skipped-generation household and household with lone elderly, and female-head tended to increase. It was also found that smart phone and social media facilitated the long-distance relationship among the family members. Moreover, the study raised the issue of ‘semi-urban, semi-rural area’ which might complicate the living of its residents. While their earning was of rural level, their urban cost of living might make it difficult for them to make each month end.

Keywords: family, well-being, marriage, rural, urban, pre-school, childcare center, child rearing, elderly, aging society